

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

тель технології”, а також поглибленого дослідження і вивчення психологічних механізмів розвитку психологічної культури майбутніх вчителів трудового навчання.

1. Березіна О.Я. Психологічна культура вчителя як умова підвищення педагогічної майстерності // Початкова школа. – 1991. – №2. – С. 11 – 15.

2. Видра О.Г. Дослідження структурних елементів психологічної культури майбутніх вчителів трудового навчання // Наукові записки Інституту психології імені Г.С. Костюка АПН України / За ред. академіка С.Д. Максименка. – К.: 2005. – Вип. 26, в 5-х томах. Том 5. – С 10 – 15.

3. Видра О.Г. Експериментальне вивчення розвиненості психологічної культури майбутніх вчителів трудового навчання // Молодь і ринок. – 2007. – №3 – 4 (26 – 27). – С. 63 – 69.

4. Войтко В.І. Про психологічну культуру вчителя. – К.: “Знання”, 1974. – 47 с.

5. Педагогічна майстерність. Підручник / За ред. І.А. Зязюна. – К.: Вища шк., 1997. – 397 с.

6. Психологія праці та професійної підготовки особистості: Навчальний посібник / За ред. П.С. Перепелиці, В.В. Рибалки. – Хмельницький: ТУП, 2001. – 330 с.

7. Розвиток психологічної культури учнівської молоді в системі неперервної професійної освіти: Навчально-методичний посібник / За ред. В.В. Рибалки, кол. авторів: Г.О. Балл, М.В. Бастун, О.Г. Видра, Н.І. Волошко, Л.М. Гридковець, Р.С. Гуревич, О.М. Ігнатів, А.М. Коломісць, Д.Ф. Крюкова, О.П. Ляц, В.Є. Місрян, В.І. Панченко, П.С. Перепелиця, В.В. Рибалка, З.Л. Становських, С.К. Шандрук. – К.: ІПППО АПН України, 2005. – 298 с.

8. Чепелева Н.В. Психологічна культура майбутнього вчителя. – К.: Т-во “Знання” УРСР, 1989. – 32 с.

Лариса Ковальчук, кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної і соціальної педагогіки
Львівського національного університету
імені Івана Франка

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

Важливим напрямом професійно-педагогічної підготовки є формування культури професійного мислення як складової педагогічної культури майбутнього вчителя. У статті з’ясовано сутність і взаємовідношення ключових понять: “культура”, “педагогічна культура”, “культура професійного мислення” та ін. Розглянуто організаційно-методичні аспекти формування культури професійного мислення майбутнього вчителя хімії в процесі вивчення педагогічних дисциплін у класичному університеті.

Постановка проблеми. В умовах глибоких соціокультурних, політичних та економічних зрушень, реформування системи освіти України відповідно до потреб інтеграції у світовий освітній простір, практичного приєднання до Болонського процесу особливої значущості набуває особистісний розвиток студентів, пошук ефективних шляхів поліпшення їхньої професійно-педагогічної підготовки. У “Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті”, законах України “Про освіту” і “Про вищу освіту” та інших державних документах і законодавчих актах акцентовано на тому, що пріоритетними напрямками розвитку педагогічної освіти є її особистісна оріє-

нтація, формування вчителя як професіонала, його активної професійної позиції, забезпечення педагогічних умов для професійного становлення й самореалізації. Розв’язанню цих важливих для сьогодення завдань, на нашу думку, сприятиме забезпечення у вищих навчальних закладах педагогічних умов для ефективного формування культури професійного мислення як складової педагогічної культури майбутнього вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для з’ясування організаційно-методичних аспектів формування культури професійного мислення майбутнього педагога у процесі вивчення педагогічних дисциплін цінним є аналіз наукових

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

досліджень, присвячених розв'язанню цієї проблеми. Зазначимо, що філософські аспекти розвитку мислення розглядали В. Біблер, П. Гуревич, М. Коул, Ю. Петров, С. Скрібнер та ін. А. Брушлинський, А. Карпов, А. Коваленко, Г. Костюк, О. Лук, А. Лурія, С. Максименко, Р. Немов, С. Рубінштейн, М. Савчин у своїх наукових працях з'ясовували психологічну природу мислення, М. Амосов – моделювання мислення і психіки, Л. Цибух, Л. Виготський, П. Гальперін – закономірності розвитку мислення, А. Чебикін – діагностування і корекцію мислення особистості, що розвивається. Дослідженням природи різних видів мислення займалися Б. Беспалов (візуального мислення), Е. де Боно (латерального), А. Брушлинський (репродуктивного, продуктивного, творчого і самостійного мислення), М. Вергеймер (продуктивного), Т. Вуджек (образного, вербального), О. Лурія (дискурсивного мислення) тощо. Сутність педагогічного мислення, особистісний механізм мислення з'ясовували Ю. Кулюткін, Г. Сухобська, логічні прийоми мислення – І. Калошна, Н. Підгорецька, Г. Харичева. Розвиток у студентів професійного педагогічного мислення досліджували Л. Блонський, С. Вітвицька, М. Кашапов, В. Моляко, Г. Нагорна, В. Сагарда, І. Серафимович, інноваційного мислення – О. Понамарьов, А. Харченко та ін.

Ознайомлення з науковими дослідженнями вчених засвідчує, що, незважаючи на вагомий результат наукових пошуків у цих напрямках, поза увагою дослідників залишаються важливі аспекти формування професійного мислення майбутнього педагога в класичних університетах. З огляду на це виникає потреба у пошуку нових підходів до вивчення педагогічних дисциплін у класичних університетах, для яких зазначена проблема набуває особливої актуальності, оскільки в них професійна теоретична і практична підготовка фахівців у галузі певної науки превалює над професійно-педагогічною.

Зв'язок роботи із науковими програмами і практичними завданнями визначається розробленням низки питань теми *“Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх педагогів для загальноосвітньої і вищої школи”* відповідно до науково-дослідної тематики кафедри загальної і соціальної педагогіки Львівського національного університету імені Івана Франка.

Мета статті полягає у теоретичному осмис-

ленні досліджуваної проблеми та висвітленні організаційно-методичних аспектів формування культури професійного мислення майбутнього педагога у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті.

Головні завдання дослідження:

- з'ясувати сутність і взаємовідношення ключових понять дослідження;

- розглянути організаційно-методичні аспекти формування культури професійного мислення майбутнього педагога у процесі вивчення педагогічних дисциплін в класичному університеті.

Виклад основного матеріалу. У контексті розв'язання окреслених завдань зазначимо, що *педагогічну діяльність* розглядають як специфічний вид соціальної діяльності, спрямованої на передавання від старших поколінь молодшим духовної і матеріальної культури, накопиченої людством [10, 9]. Професійна діяльність педагога пов'язана з необхідністю осмислення й вирішення найрізноманітніших за своєю природою педагогічних ситуацій, розв'язання складних навчально-виховних завдань, спрямованих на розвиток особистості школяра. Її головною особливістю є те, що така діяльність здійснюється в процесі активної міжособистісної взаємодії “людина ↔ людина” на рівні різних діяльнісних підсистем (“вчитель ↔ учень”, “учень ↔ учень”, “вчитель ↔ вчитель” тощо).

Отже, ефективність професійної діяльності педагога визначається не тільки його здатністю виникнути й зрозуміти суть педагогічної задачі чи ситуації, а й комплексом важливих професійних умінь (пізнавальних, дидактичних, конструктивних, організаторських, комунікативних, перцептивних, сугестивних та ін.). У своїй сукупності вони виявляють здатність педагога впливати на різні сфери особистості вихованців, розуміти їхній внутрішній світ, гнучко реагувати на їхні запити та потреби, налагоджувати з ними ділові й емоційні контакти, організовувати індивідуальну і обопільну роботу щодо вирішення педагогічних задач, ситуацій тощо. З огляду на це, на нашу думку, сутність досліджуваної проблеми доцільно розглядати у площині теоретичного осмислення співвідношення між такими ключовими поняттями:

культура ↔ педагогічна культура ↔ професійно-педагогічна культура
б б
культура мислення ↔ культура професійного мислення педагога.

У вивченні кожного з окреслених феноменів, що є за своєю природою складними, багатопла-

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

новими, поліфункціональними явищами, дослідники застосовують різні **методологічні підходи** (аксіологічний, акмеологічний, антропологічний, діяльнісний, культурологічний, особистісний, синергетичний, системний та ін.). Це дає змогу науковцям глибше вникнути в проблему дослідження, з'ясувати категоріальну сутність досліджуваних понять, структуру, функції, механізми функціонування, закони розвитку тощо.

Зазначимо, що більшість дослідників розглядають поняття “культура” через категорію духовності, матеріальних і духовних надбань людини і суспільства тощо. **Культура** (від лат. *cultura* – освіта, розвиток) – це:

- образ народу, який виявляє і символізує національний світогляд, етичні, естетичні, мистецькі, релігійні чи соціальні аспекти життя народу в кожночасну добу його існування [12, 21];

- сукупність практичних, матеріальних і духовних надбань суспільства, які відображають історично досягнутий рівень розвитку суспільства і людини і втілюються у результатах продуктивної діяльності [13, 471];

- сукупність прогресу суспільства та людини в усіх галузях і напрямках за умови, що цей процес слугує духовному вдосконаленню індивіда [1, 10].

Увесь світ людини є світом її культури, у ній виявляється її ставлення до себе, до інших людей, до всього, що її оточує. Культура – родове поняття, частиною якого є педагогічна культура. У ній гармонійно поєднуються духовні й матеріальні цінності, способи творчої діяльності вчителя. Зазначимо, що у наукових джерелах простежуються різні підходи до трактування сутності цього поняття. Зокрема, **педагогічну культуру** вчені розглядають як:

- постійну спрямованість вчителя до педагогічного, методичного, морального і духовного самовдосконалення [18, 165];

- особистісне утворення, діалектичну єдність педагогічних цінностей, між якими існують певні зв'язки, які формуються, реалізуються і вдосконалюються у різних видах професійно-педагогічної діяльності й спілкування, визначаючи характер і рівень останніх [4, 6].

Окрім того, варто зауважити, що на позначення педагогічної культури вчителя дослідники виокремлюють інше поняття – “**професійно-педагогічна культура**”, розуміючи цей феномен як:

- міру і спосіб творчої самореалізації особистості вчителя у його педагогічній діяльності та спілкуванні, спрямовані на розв'язання педагогічних задач [10, 63];

- складне інтегроване особистісне утворення

в єдності та гармонії структурних і функціональних компонентів, яке одночасно є показником професійної підготовки майбутнього вчителя [17, 17];

- синтез високого професіоналізму і духовно-ціннісних якостей педагога, міра творчого засвоєння накопиченого людством світового культурно-історичного досвіду, оволодіння гуманістичними технологіями і наявність культуротворчих здібностей [2, 73].

В. Сухомлинський слушно зазначав, що педагогічна культура передбачає насамперед глибоке знання вчителем свого предмету. Вчений вважав, що “дуже важливо, щоб учитель орієнтувався в найскладніших питаннях науки, основи якої він викладає в школі, у питаннях, що являють собою передній край наукової думки” [15, 450]. Водночас він акцентував на тому, що “виховуємо ми не тільки ідеями, закладеними у знаннях, які ми передаємо учням, але насамперед тим, як ці знання і закладені в них ідеї несемо в клас ми, живі люди, тим, що людина доторкається до людини, до її душі своєю душею” [16, 593]. Отже, педагогічну культуру вчителя загальноосвітньої школи чи викладача вищого навчального закладу неможливо обмежити певними рамками. У ній органічно поєднуються низка важливих характеристик (педагогічні цінності, прагнення педагога до особистісної самореалізації і професійного зростання, культура професійного мислення, культура професійної поведінки, культура професійного мовлення та ін.). Серед них, на наш погляд, особливу роль відіграє культура професійного мислення педагога, оскільки передбачає творчу педагогічну діяльність, високу пізнавальну активність, ініційовану ціннісними позиціями, прагненням посісти гідне місце у соціокультурному просторі, реалізувати власний особистісний потенціал, особистісний потенціал своїх вихованців, потенціал навчальної дисципліни, яку він викладає, і т. ін.

У контексті окресленої проблеми з'ясуємо сутність поняття “культура мислення”, у підходах до трактування якого можна виокремити такі **аспекти**:

- **філософський**, за яким **культуру мислення** розглядають як певний ступінь розвитку здатності мислити (цілісну систему інтелектуальних здібностей: розсудок і розум, здатність до суджень і продуктивну уяву та ін.), яка досягається шляхом оволодіння способами мислення, що допомагають глибше і всебічно, а тим самим правильно відображати світ, який постійно розвивається і змінюється [5, 7];

- **психолого-педагогічний**, за яким **культуру мислення** характеризують як сукупність формально-логічних, мовних, змістово-методологіч-

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

них і етичних знань, умінь і навичок, що проявляються в інтелектуальній діяльності людини (від них залежать процеси соціалізації особистості, її професійні успіхи і творчі досягнення) [11, 271 – 272].

Культура мислення дає змогу людині раціонально ставити і розв'язувати як свої життєві, так і суспільні завдання, давати адекватну оцінку собі й усьому, що її оточує. Водночас слід зауважити, що, з одного боку, культура мислення певною мірою властива кожній людині, а з другого – коли йдеться про культуру педагогічного мислення, то мається на увазі, що це культура професійного мислення конкретної професійної групи людей (педагогів), яка має свої особливості, зумовлені специфікою праці вчителя, викладача та ін.

Культуру професійного мислення педагога розглядають як системне утворення, що включає в себе сукупність мотиваційно-потребових установок, професійно-ціннісних і позиційно-системних орієнтацій, аналітико-рефлексивних умінь та інтегративний характеристик мислення, які розвиваються у процесі професійно-педагогічної підготовки і педагогічної діяльності [3, 32]. Вчені виокремлюють такі важливі **характеристики** культури професійного мислення педагога:

- **практичність** мислення (здатність педагога швидко орієнтуватися в ситуації, імпровізувати, покладаючись на особисту професійну інтуїцію);

- **творчий характер** мислення (спрямованість педагога на розв'язування різних професійних задач);

- **системність** мислення (здатність педагога осмислювати, співвідносячи з реаліями ту частину дійсності, яка пов'язана з його професійною діяльністю, бачити структуру явищ і об'єктів, усвідомлювати явища і процеси на засадах наукових знань тощо);

- **логічність** (уміння правильно вибудовувати систему суджень і умовиводів);

- **конкретність** (виявляється у точності висловлювань, умовиводів, технологічному підході до організації професійної діяльності на основі детального продумування, чіткого уявлення про послідовність дій, тих засобів, що будуть використовуватися) [6, 16 – 17].

Структуру культури професійного мислення (за О. Беляєвою) утворюють три складові:

- 1) **особистісна** (розкриває культуру професійного мислення педагога як специфічний спосіб реалізації індивідуально-сутнісних особливостей людини і її мислення);

- 2) **професійна** (розкриває професійно-ціннісні орієнтації, професійне мислення);

- 3) **соціально-культурна** (розкриває міру соціальної активності людини, її спрямованість у професійній культурі) [3, 36 – 37].

У процесі наукового пошуку сформульовано робочу дефініцію головного ключового поняття нашого дослідження. Під **культурою професійного мислення** ми розуміємо *інтегративне багатопланове, багатогранне, динамічне утворення, яке характеризує індивідуальні особливості мислення педагога, рівень його мисленнєвої діяльності, ступінь розвитку різновидів і властивостей мислення, мистецтво оперувати формами мислення, застосовувати мисленнєві операції, і є показником сформованості системи ціннісних орієнтацій педагога, його професійної культури і компетентності, здатності пізнавати та перетворювати явища педагогічної дійсності*. Її специфічним проявом є формування певного образу мислення педагога, культури спілкування, мовлення, поведінки тощо. Отже, у такому контексті культура професійного мислення педагога розглядається і як **результат** діяльності, її **продукт** (сформованість цілісної системи професійних знань, умінь, навичок, установок, ціннісних орієнтацій, сукупності компетенцій педагога; розвинутість словесно-логічного, творчого, критичного чи інших видів мислення; вміння оперувати поняттями тощо), і як **якість** (досягнення певного рівня професіоналізму, освіченості, вихованості; духовне багатство вчителя; витонченість, вишуканість, точність, краса, логічність висловленої думки; критичність, креативність, гнучкість, оперативність мислення тощо).

Розв'язання проблеми формування культури професійного мислення майбутнього педагога ми бачимо в площині вивчення педагогічних дисциплін (“Педагогіка”, “Основи педагогічної майстерності”, “Педагогіки вищої школи”, “Педагогічна риторика”, “Вища школа і Болонський процес” та ін.), спецкурсів (“Методика викладання хімії в загальноосвітній школі”, “Методика викладання біології”, “Методика викладання у вищій школі”) та проходження педагогічної практики студентами природничих факультетів класичного університету.

У процесі вивчення педагогічних дисциплін особливу увагу приділяємо моделюванню такого навчального середовища, яке б забезпечувало формування культури професійного мислення майбутнього педагога, його професійно-педагогічної спрямованості, професійної компетентності, розвиток педагогічної техніки, педагогічних здібностей, індивідуальної творчості кожного студента тощо. З огляду на це, нами розроблено **на-**

КУЛЬТУРА ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

вчально-методичну концепцію вивчення педагогічних дисциплін з урахуванням різних методологічних підходів (*аксіологічного, діяльнісного, компетентнісного, культурологічного, особистісного, синергетичного, системного, фреймового*). Зазначимо, що головні засади концепції та організаційно-методичні аспекти формування культури професійного мислення майбутнього педагога викладені у навчальних посібниках [7; 8; 9].

Активне, свідоме, ґрунтовне засвоєння педагогічних дисциплін, розвиток індивідуальних здібностей студентів, формування у них культури професійного мислення, готовності до майбутньої професійної діяльності забезпечують:

- чітко окреслений змістовий компонент теми, що вивчається;
- урізноманітнення видів самостійної роботи студентів;
- методичні рекомендації до організації та проведення практичних і семінарських занять, розроблені з урахуванням різних аспектів проблеми;
- виконання творчих педагогічних задач, вправ, диференційованих індивідуальних завдань, проєктів тощо;
- вирішення педагогічних ситуацій, обговорення дискусійних питань;
- робота в групах, тренінги тощо;
- проведення психолого-педагогічного діагностування;
- виконання завдань тестового, комп'ютерного та інших видів контролю й самоконтролю засвоєних знань тощо.

Такий підхід педагогічних дисциплін викликає зацікавленість студентів до вивчення педагогічних дисциплін, створює сприятливі умови для формування у них культури професійного мислення, оскільки розвиває важливі **властивості мислення** майбутнього педагога, зокрема:

- **системність** (здатність виявляти зв'язки, між педагогічними явищами, педагогічними ситуаціями і засобами та прийомами їхнього вирішення, між поставленими цілями і досягнутими результатами тощо);
- **гнучкість** (здатність застосовувати різні прийоми і способи вирішення педагогічних ситуацій та розв'язання проблемних педагогічних задач);
- **оперативність** (здатність швидко приймати рішення в конкретних педагогічних ситуаціях, у процесі розв'язання педагогічних задач тощо);
- **мобільність** (здатність застосовувати вже відомі способи педагогічної дії, виховного впливу, діяльності в конкретних ситуаціях, що виникають);

- **креативність** (здатність у процесі вирішення проблемних ситуацій, розв'язування педагогічних задач діяти не за пропонуваним алгоритмом, а вносити щось нове, цікаве, оригінальне, нестандартне) тощо.

Висновки. Формування культури професійного мислення є важливим напрямом професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя, викладача. Зазначимо, що культура професійного мислення педагога має складну природу, багатокомпонентну структуру, різні механізми функціонування. Ці аспекти окресленої проблеми розглядатимуться у наших подальших дослідженнях.

1. Арнольдов А.И. Человек и мир культуры. – М.: Изд-во МГИК, 1992. – 237 с.
2. Аухадеева Л.А. Коммуникативная культура будущего учителя как объект системного исследования. – Казань: Изд-во Казанск. ун-та, 2006. – 164 с.
3. Беляева Е.В. Формирование культуры профессионального мышления студентов: Монография / Под ред. М.А. Петухова. – Ульяновск: УлГПУ, 2007. – 172 с.
4. Гриньова В.Н. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти): Автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. – К., 2000. – 45 с.
5. Касымжанов А.Х. О культуре мышления. – М.: Политиздат, 1981. – 128 с.
6. Клеманович И. Культура профессионального мышления социального педагога // Воспитание школьников. – 2000. – № 10. – С. 16 – 18.
7. Ковальчук Л.О., Ковальчук О.Б. Системы освіти зарубіжних країн: Навч. посібник. – Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2003. – 136 с.
8. Ковальчук Л.О. Практикум з педагогіки: Навч. посібник. – Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2005. – 253 с.
9. Ковальчук Л.О. Основи педагогічної майстерності: Навч. посібник. – Львів: Видав. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2007. – 608 с.
10. Орлов А.А., Агафонова А.С. Введение в педагогическую деятельность: Учеб. пособие. – М.: Академия, 2004. – 256 с.
11. Педагогика: Большая современная энциклопедия / Сост. Е.С. Рапацевич. Мн.: Со- врем. слово, 2005. – 720 с.
12. Семчишин М. Тисяча років української культури: Історичний огляд культурного процесу. – К.: Друга Рука, 1993. – 550 с.
13. Словник ініомовних слів / За ред. О.С. Мельничук. – К.: Гол. редакція, 1985. – 970 с.

ФОРМУВАННЯ ПОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

14. Стельмахович М.Г. Українська національна школа і народна педагогіка // Початкова школа. – 1992. – № 7 – 8. – С. 3 – 4.
15. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором. – Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 4. – С. 393 – 628.
16. Сухомлинський В.О. Лист про педагогічну етику. – Вибр. тв.: У 5 т. – К.: Рад. шк., 1977. – Т. 5. – С. 591 – 600.
17. Ткаченко Т.В. Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя музики: Автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 – Х., 2000. – 22 с.
18. Щербань П.М. Прикладна педагогіка. – К.: Вища шк., 2002. – 215 с.

Лариса Савченко, кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри педагогіки та методики трудового навчання
Криворізького державного педагогічного університету

ФОРМУВАННЯ ПОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ

Формування професійної культури майбутнього вчителів технологій є важливою складовою становлення майбутнього фахівця, розглянуто критерії та показники професійної культури. Намічені шляхи формування професійної культури, визначено поняття “професійна культура” майбутнього вчителя.

Постановка проблеми. Складність феномена “культура” зумовлює різноманітність концепцій і підходів, аналіз його в багатьох понятійних схемах. Різні підходи виступають як рівномірні і взаємодоповнювальні. Аналіз різних наукових підходів дозволяє виокремити низку принципових позицій у визначенні сутнісних характеристик феномену “культура”, його структурно-функціональні критерійні параметри і динамічні характеристики, що мають концептуальне значення для нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Культура – ідеальна форма (Л.С. Виготський, М. Коул, Е. Сепір), яка існує як об’єктивна реальність афективно-сміслових утворень, що засвоюються і суб’єктивуються у процесі індивідуального розвитку (Д.Б. Ельконін, Б.Д. Ельконін). Справжня культура є можливою в будь-якій цивілізації і на будь-якому етапі її розвитку (Е. Сепір).

Культура інтегральна, синкретична, цілісна. Вона є “єдністю різноманітності” (А. Моль), “граничним узагальненням усього” (А.Ф. Лосєв), носієм загальнолюдських цінностей, ідеальною ланкою зв’язку між вічним і минулим.

В умовах кардинальних змін суспільства освіта набуває інших функцій і наповнюється новим змістом. Для сучасної педагогічної науки характерний поворот у річище ідей культурної педагогіки. Складається парадигма виховання з позицій культури (Є.В. Бондаревська, А.П. Валицька, Н.В. Крилова, Н.Є. Щуркова та ін.). Провідною метою сучасного суспільства стає вихо-

вання людини культури, формування і розвиток особистості, здатної до саморозвитку і самовизначення в суспільстві, культурі, професії. Виховання людини культури, здатної жити в сучасному суспільстві, свідомо будувати своє життя, гідне людини, і через людину – збереження, відродження і розвиток культури – стає головним призначенням освіти. Культура розглядається як панівний чинник у побудові освітніх систем. Освіта як частина культури стає провідним чинником набуття і розвитку власних людських властивостей, людського образу.

Мета статті. Зробити спробу визначити поняття “професійна культура”, та визначити шляхи формування цього феномену на заняттях у вищих навчальних закладах.

Останні публікації. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях у визначенні сутності професійно-педагогічної культури домінують судження про те, що професійно-педагогічна культура є сутнісна характеристика особистості педагога, яка є системою педагогічної діяльності та професійної поведінки, що реалізується ним, спосіб досягнення педагогічної діяльності (О.В. Бондаревська); це упорядкована сукупність загальнолюдських ідей, професійно-ціннісних орієнтацій і якостей особистості, універсальних способів пізнання і гуманістичної технології педагогічної діяльності [1; 6] (В.О. Сластьонін); сукупність педагогічних цінностей; специфічний спосіб педагогічної діяльності; міра і спосіб творчої самореалізації особистості педагога, спрямованої на